

УДК 378:81`373

Т. М. БАЛИК

ПОСТУПОВЕ УСКЛАДНЕННЯ ЗАВДАНЬ У РОБОТІ НАД ПЕРЕКАЗАМИ ІЗ ВВЕДЕННЯМ ДОДАТКОВИХ МІКРОТЕМ

У статті розкрито методику, яка передбачає розосереджену підготовку до творчих переказів з урахуванням інтерактивних методів і прийомів навчання, вікових можливостей учнів; показано роботу над поступовим ускладненням завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь учнів, необхідних для роботи над переказами із введенням додаткових мікротем; наведено приклад побудови уроків розвитку зв'язного мовлення у 5 і 7 класах за одним і тим же текстом, особливості його структурних компонентів та принципи їх використання у навчальному процесі.

Ключові слова: українська мова, переказ, комунікативні уміння, мікротема, мовні засоби.

Т. М. БАЛЫК

ПОСТЕПЕННОЕ УСЛОЖНЕНИЕ ЗАДАЧ В РОБОТЕ НАД ИЗЛОЖЕНИЯМИ С ВВЕДЕНИЕМ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ МИКРОТЕМ

В статье раскрыта методика, предусматривающая рассредоточенную подготовку к творческим изложениям с учетом интерактивных методов и приемов обучения, возрастных возможностей учащихся; показана работа над постепенным усложнением задач, направленных на формирование коммуникативных умений учащихся, необходимых для работы над изложениями с введением дополнительных микротем; приведен пример построения уроков развития связной речи в 5 и 7 классах по одному и тому же тексту, особенности его структурных компонентов и принципы их использования в учебном процессе.

Ключевые слова: украинский язык, изложение, коммуникативные умения, микротемы, языковые средства.

T. M. BALYK

THE GRADUAL COMPLICATION OF TASKS WHEN WORKING ON STORIES WITH THE INTRODUCTION OF ADDITIONAL MICROTOMES

The article shows a technique which will provide training to disperse creative transfers based on interactive training methods and techniques, students' age abilities; it shows the way of gradual complication of tasks aimed to form students' communicative skills which are required for work with the introduction of additional subtopic, it contains examples of organizing the lessons of connected speech in the 5th and 7th forms over the same text, especially its structural components and principles of their use in the educational process.

Keywords: the Ukrainian language, transfer, communicative skills, subtopic, language tools.

У сучасних умовах державотворення, в зв'язку з великим масштабом міжнародних відносин, відкриттям найрізноманітніших навчальних закладів, нові вимоги стоять і перед школою: не тільки поповнювати шкільні знання з української граматики, але й виробляти практичні навички грамотного письма і зв'язного усного мовлення.

Методичне обґрунтування змісту, форм і прийомів роботи над текстом знайшло своє відображення в працях українських лінгводидактів О. Біляєва, В. Мельничайка, М. Плющ, М. Стельмаховича, М. Пентилюк, Л. Мацько, С. Карамана, Н. Грипас, М. Вашуленка, П. Кордун, Л. Скуратівського, П. Білоусенка, Г. Шелехової, В. Ужченка та ін. Підготовчу роботу до переказу з позиції сучасних вимог щодо розвитку мовлення учнів розглядає Т. Донченко, Г. Шелехова довела, що стилістичні вміння спираються на загальнономовленнєві, проте не зводяться до них, а складаються з умінь встановлювати стиль готового тексту, О. Потапенко дав методичні рекомендації стосовно проведення переказів та широкий вибір

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

текстів. І все ж на сучасному етапі розвитку методики української мови є дуже мало досліджень щодо проведення творчих переказів, в тому числі переказів із введенням додаткових мікротем.

Для того, щоб уникнути одностороннього розвитку особистості, розвинути творчі здібності учнів, слід передусім сформувавши в них логічне мислення. Важливим етапом на шляху комплексного виховання на уроках української мови є творчі перекази.

Мета статті – показати поетапне формування комунікативних умінь учнів при роботі над творчим переказом із введенням додаткових мікротем.

У навчальній програмі з української мови чітко окреслено обсяг практичних умінь і навичок, що їх необхідно сформувавши під час опрацювання конкретних тем і розділів шкільного курсу [4, с. 7]. Розвивати творчі здібності учнів потрібно в системі, на уроках як розвитку зв'язного мовлення, так і вивчення нового матеріалу. Наприклад:

При вивченні теми «Частини мови» в одній з вправ підручника [5, с. 19] подано таке завдання до тексту: переписати; у кожному реченні назвіть самостійні частини мови, при потребі зверніться до таблиці.

Ви бачили красивий концертний рояль. Ось до нього підходить хтось із вас, несміливо торкається клавіш. Лунають глибокі звуки. Як хочеться, щоб вони утворили мелодію! Та для цього треба довго і наполегливо вчитися.

Так і з мовою. Щоб правильно і красиво розмовляти, треба вивчати правила, запам'ятовувати нові слова, вчити напам'ять вірші.

Вважають, що мов сьогодні близько п'яти тисяч. Українська мова належить до високорозвинутих мов світу.

За А. Коваль.

Даний текст великого обсягу і переписування його в зошит займе в учнів чимало часу. Тому ми замінили це завдання на інше, спрямоване на формування необхідних комунікативних умінь, які будуть необхідні у подальшій роботі: розуміння змісту прочитаного тексту, добирання заголовку до нього. Таким чином, можна поставити учням такі завдання:

1. Дайте назву тексту. (Українська мова; навчання мови).
2. Що і чому автор порівнює? (Автор порівнює рояль із мовою, щоб показати, що однаково важко освоювати одне й друге).
3. Чого вчить нас цей текст? (Цей текст вчить нас тому, що потрібно багато зусиль, щоб правильно говорити і писати).

Успіх у роботі зумовлюється високою якістю уроку. Щоб досягти кращого результату, учитель сам повинен працювати творчо. Йому постійно доводиться самостійно вибирати найбільш доцільні в кожному випадку засоби навчання мови: дидактичний матеріал, методи і прийоми його опрацювання, організацію навчальної діяльності учнів [2, с. 38].

Розглядаючи переказ із творчим завданням у системі робіт із розвитку зв'язного мовлення учнів, маємо на увазі, що виконання додаткового комунікативно-мовленнєвого завдання буде сприяти досягненню основної мети навчання.

Отже, підвищення статусу переказу вимагає від учителя особливої уваги до роботи над ним у період всього навчання української мови з класу в клас.

Від умінь слухати залежить смислове сприйняття почутого, від умінь писати – створення грамотного мовленнєвого твору. Одні з названих умінь розвиваються під час проведення всіх видів переказів, для формування інших необхідно використовувати певний вид переказу: стисло чи творчо.

Зміст навчального матеріалу програми основної школи розподіляється на чотири змістові лінії: мовленнєву, мовну, соціокультурну і діяльнісну (стратегічну). Вимоги до засвоєння змісту мовленнєвої і мовної ліній є спеціальними. Саме вони містять критерії, за якими визначається рівень навчальних досягнень з предмета [4, с. 5].

Перевірка здатності говорити (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: вчитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності письмово переказувати і створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем текст переказу або самостійно написати твір.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Працюючи над переказами різних текстів, учні збагачуються прекрасними зразками висловлювань, засвоюють правила побудови текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення. У процесі роботи над переказом збагачується мовний запас учнів, розвивається вміння вживати слова в точному їх значенні й користуватися різноманітними засобами мови для вираження певного змісту. Учні мають змогу побачити роль мовних засобів і необхідності дбайливого добору їх для повноцінного розкриття ідейного змісту й забезпечення вимог художньої передачі. Але досягнення цієї мети можливе за відповідної організації роботи над переказом.

Учні мають усвідомити наявність загальних рис у різних текстах одного й того ж стилю чи типу мовлення. Важливо навчити дітей бачити загальне в окремому, розглядати конкретний текст як уособлення групи подібних текстів. У цій ситуації суттєву допомогу може надати усвідомлення дітьми типологічної структури тексту й мовний аналіз з урахуванням типологічної і стильової характеристики.

Не менш важливою є робота з розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності – письма. Необхідно посилювати увагу на розвиток умінь учнів будувати висловлювання за навчальним матеріалом і відповідними мовленнєвими ситуаціями.

Спираючись на програму, ми розробили схему формування комунікативних умінь учнів при роботі над переказом із введенням додаткових мікротем у кожному класі:

Клас	Уміння
5	<ul style="list-style-type: none"> – розуміти зміст прочитаного і прослуханого тексту; – добирати заголовок до тексту; – підпорядковувати висловлювання темі та основній думці тексту; – визначати засоби зв'язку в тексті; – ділити текст на мікротеми; – пояснити назву тексту; – знаходити інформацію, якою можна доповнити текст (у межах, окреслених програмою, наприклад описи тварин та предметів); – створювати описи тварин та предметів; – відповідати на поставлені в тексті питання.
6	<ul style="list-style-type: none"> – ділити текст на основні частини; – характеризувати зміст кожної мікротеми; – обґрунтовувати поділ тексту на абзаци з урахуванням змісту мікротем; – створювати тексти за зразком (за змістом і засобами зв'язку); – оформляти фрагменти з додатковою інформацією, наприклад, з описом приміщення чи природи; – створювати тести-описи приміщення чи природи; – шукати місця вставки введеної інформації.
7	<ul style="list-style-type: none"> – створювати тести-описи зовнішності людей, процесу праці; – знаходити ключові слова у вихідному тексті; – визначати зміст можливих вставок і спосіб їх введення а текст – оформляти вставки, відповідно до стилю вихідного тексту; – підбирати необхідні засоби зв'язку в тексті.
8	<ul style="list-style-type: none"> – створювати тести-описи пам'яток історії та культури; – створювати додаткові фрагменти на основі ключових слів тексту; – правильно оформляти вставку за змістом, типом і стилем мовлення; – використовувати різні засоби зв'язку в тексті на прикладі однієї і тієї ж вставки.
9	<ul style="list-style-type: none"> – систематизувати та узагальнювати вивчене у попередніх класах (на складніших і більших за обсягом текстах); – вводити кілька вставок до одного і того ж тексту.

Пропонуємо простежити за процесом роботи на конкретних прикладах. Оскільки ми приділяли велику увагу формуванню усіх перелічених нами умінь на уроках формування умінь і навичок, то вважаємо за доцільне посилити вимоги до роботи на уроках розвитку зв'язного мовлення.

Творчий переказ тексту, що містить розповідь на уроці розвитку зв'язного мовлення у **5 класі**:

Петрусєва писанка

Наближався Великдень. Петрусь знав, що увечері мати робитиме писанки, тому одразу після уроків прибіг додому.

Увечері мати поставила на стіл горнята з різними фарбами, а на великий горщик, повний попелу й жаринок, – горнятко з розтопленим воском. В окремому горщику лежало кільканадцять чистих біленьких яєчок, накритих теплою вовняною хустиною.

Мати взяла в руки патичок-писальце, вмочила його у віск і почала малювати на яйці різні узори. Коли вже малюнок був готовий, поклала те яйце в горня з жовтою фарбою.

Перемалювавши всі яєчка, мати вийняла з жовтої фарби перше і почала знову малювати на жовтім яєчку різні узори воском. Потім опустила його в помаранчеву фарбу, що дуже здивувало Петрика.

– Та помаранчева фарба змаже жовту й усі ті узори.

– Ні, не змаже, – відповіла мати.

Вона малювала далі, опускаючи яєчка в різні фарби, а потім сказала:

– Тепер дивись, Петрику, як з того червоного яєчка, що подібне до звичайної крашанки, зараз робиться писанка.

Мати поклала яйце в бляшане горнятко й пригріла його добре над вугіллям. Петрик побачив, що воскові ниточки-узори почали топитися й спливати, а з-під них стали виступати різнокольорові узори писанки.

...Тієї ночі хлопчикові снилися тисячі прегарних писанок.

(Із читанки, 183 сл.) [3, с. 6].

Перш, ніж перейти до прочитання тексту переказу, необхідно провести вступну бесіду, метою якої є підготовка учнів до сприймання тексту. Це можна зробити на уроці, який передуює уроку розвитку зв'язного мовлення.

Запитання бесіди:

1. Що таке розповідь? (*Розповідь – це опис якогось події, які відбуваються у певній послідовності*).

2. Що вам відомо про писанкарство? (*Писанкарство – вид народного мистецтва, пов'язаний із розфарбовуванням яєць*).

3. Чим відрізняється писанка від крашанки? (*Крашанка – це розфарбоване барвником яйце, а писанка – воском*).

4. Чи відомо вам про існування музею писанки? (*Так, він знаходиться у Коломії*).

5. Яким знаряддям зазвичай виготовляють писанки? (*Писачок*).

У процесі бесіди з'ясовується, що учні володіють достатньою інформацією про писанкарство і теоретичними відомостями про типи мовлення.

Після короткої бесіди вчитель зачитує текст переказу. Після прочитання тексту доречно провести бесіду, яка готує учнів до сприймання змісту, розвиває їхні мислительні здібності. Запитання бесіди:

1. Чому Петрусь поспішав додому? (*Хлопчик знав, що матір ввечері робитиме писанки, і хотів це побачити, тому й поспішав*).

2. Що найбільше здивувало хлопчика? (*Хлопчика здивувало те, що мати опускала одне й те ж яйце у різні фарби*).

3. Про що йде мова у тексті? (*У тексті розповідається про процес виготовлення матір'ю Петруся писанки*).

4. Розкрийте основну думку тексту. (*Техніка писанкарства не повинна зникнути, її потрібно передавати з покоління в покоління*).

5. До якого типу і стилю мовлення належить текст? (*Це розповідь (уривок з оповідання), художній стиль. В тексті розповідається про етапи виготовлення писанки*).

Наступним кроком роботи над переказом є аналіз структури тексту, під час якого учні засвоюють, окрім тематичної і смислової, структурну цілісність тексту, переконуються в поділі тексту на змістові частини (Великдень, писанкарство) та їх типологічні характеристики. Вчитель нагадує учням, що текст рідко буває однорідним, в тексті певного типу часто зустрічаються елементи інших типів мовлення. Тому потрібно поділити текст на частини за змістом і за типами мовлення. Вчитель пропонує учням поділити сторінку в зошиті та дошку на

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

дві частини. У першій записати назву кожної частини, у другій – до якого типу мовлення вона належить. Текст перечитується частинами, і учні добирають назву до кожної та визначають її тип мовлення. Отже, складається план тексту й вибудовується його типологічна структура.

Текст «Петрусева писанка» поділений на сім абзаців, які можна об'єднати у такі мікротеми:

1. Наближення Великодня / Розповідь. (*Наближався Великдень. Петрусь знав, що увечері мати робитиме писанки, тому одразу після уроків прибіг додому*).

2. Виготовлення писанки / Опис. (*Увечері мати поставила на стіл горнята з різними фарбами, а на великий горщик, повний попелу й жаринок, – горнятко з розтопленим воском. В окремому горщику лежало кільканадцять чистих біленьких яєчок, накритих теплою вовняною хустиною*).

Мати взяла в руки патичок-писальце, вмочила його у віск і почала малювати на яйці різні узори. Коли вже малюнок був готовий, поклала те яйце в горня з жовтою фарбою.

Перемалювавши всі яєчка, мати вийняла з жовтої фарби перше і почала знову малювати на жовтім яєчку різні узори воском...)

Усі ці мікротеми чи підтеми можна об'єднати в одну тему: Петрик дізнається про українську писанку.

- Діти, скажіть, чим ще можна доповнити цей текст?
- Тут ще можна розказати про писанкарство.
- А я би хотів розповісти про чарівний сон хлопчика.

Коли над цим текстом працювали учні 7 класу, то вони пропонували доповнити текст ще описом зовнішності людини, зокрема мами і хлопчика.

Що ж стосується місця цих вставок, то робимо спробу знайти їх.

- Де ми могли би розповісти про писанкарство?
- Може, розповімо про це на початку тексту?
- Добре. А про сон тоді де, теж на початку тексту?
- Про сон потрібно розповідати в кінці тексту, бо на початку про нього нічого не

сказано.

Учні 7 класу, окрім вищезазначених, запропонували ще доповнити текст:

- 1) описом матері – після першої мікротеми;
- 2) описом хлопчика – у першій мікротемі;

На основі аналізу структури тексту, можна скласти колективний план або запропонувати зробити це самостійно:

- 1) Наближення Великодня.
- 2) Виготовлення писанки.
- 3) Чарівний сон.

Варіант колективного виконання завдання учнями 5 класу (доповнені частини виділені жирним шрифтом):

Петрусева писанка

Зовсім недавно вчителька розповідала дітям на уроці про писанкарство. У міфології народів світу саме з яйця виникла нібито могутня творча сила, рід людський. Здавна українці вірили у те, що писанка має магичну силу. Тому її дарували на Великдень хлопцям як символ краси, а дівчатам – як ознаку любові. Символічних малюнків в українській писанці дуже багато. Кожен візерунок має своє глибоке і магичне значення.

І от наближався Великдень. Петрусь знав, що увечері мати робитиме писанки, тому одразу після уроків поспішив додому.

Увечері мати розпочала приготування до писанкарства: поставила на стіл горнята з різноманітними фарбами, а на великий горщик, наповнений жаринками, – горнятко з розтопленим воском. В окремий горщик поклала кільканадцять чистих біленьких яєчок, накрила теплою вовняною хустиною.

Спочатку мати взяла в руки патичок-писальце, вмочила його у віск і почала малювати на яйці різні узори. Згодом поклала те яйце в горня з жовтою фарбою.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Коли вона перемалювала всі яєчка, то знову витягнула перше з жовтої фарби і почала вимальовувати вже воском. Потім опустила його в помаранчеву фарбу, що дуже здивувало Петрика.

– *Та помаранчева фарба змаже жовту й усі ті узори.*

– *Ні, не змаже, – відповіла мати.*

Вона малювала далі, опускаючи яєчка в різні фарби, а потім сказала:

– *Тепер дивись, Петрику, як з цього червоного яєчка зараз робиться писанка.*

Далі мати поклала бляшане горнятко з яйцями на жар і пригріла його добре. Петрик побачив, що воскові узори почали топитися й спливати, таким чином почала появлятися писанка.

...Тієї ночі хлопчикові снилися тисячі прегарних писанок. Спочатку він виготовив писанку сам за маминою технологією. Виводив кожну рисочку, працював над кожною крапочкою. А далі розфарбовані яєчка наче самі почали з'являтися одне за другим. І кожне наступне – краще попереднього.

Один із варіантів виконання завдання учнями 7 класу (доповнені частини виділені жирним шрифтом):

Петрусєва писанка

Ще зовсім недавно вчителька розповідала дітям на уроці про писанкарство і про те, що у міфології народів світу саме з яйця виникла нібито могутня творча сила, рід людський. Здавна українці вірили у те, що писанка має магічну силу. Тому її дарували на Великдень хлопцям як символ краси, а дівчатам – як ознаку любові. Символічних малюнків в українській писанці дуже багато. Кожен візерунок має своє глибоке і магічне значення.

І от наближався Великдень. Петрусь знав, що ввечері мати робитиме писанки, тому одразу після уроків поспішив додому. Його дитяче обличчя світилося радістю, а в маленьких яєчних очах спалахувала цікавість. Він так поспішав, що його волосся перестрибувало з однієї сторони на іншу, граючись із легеньким вітерцем.

Мати вже була готова до роботи. Її волосся було акуратно підібране догори, а на обличчі багрянєв легкій рум'янець. Мабуть, це від печі, з якої щойно вийняла свіжоспечений хліб.

Мати поставила на стіл горнята з різноманітними фарбами, а на великий горщик, наповнений жаринками, – горнятко з розтопленим воском. В окремий горщик поклала кільканадцять чистих біленьких яєчок, накрила теплою вовняною хустиною.

Спочатку мати взяла в руки патичок-писальце, вмочила його у віск і почала малювати на яйці різні узори. Згодом поклала те яйце в горня з жовтою фарбою.

Коли вона перемалювала всі яєчка, то знову витягнула перше з жовтої фарби і почала вимальовувати вже воском. Потім опустила його в помаранчеву фарбу, що дуже здивувало Петрика.

– *Та помаранчева фарба змаже жовту й усі ті узори.*

– *Ні, не змаже, – відповіла мати.*

Вона малювала далі, опускаючи яєчка в різні фарби, а потім сказала:

Тепер дивись, Петрику, як з цього червоного яєчка зараз робиться писанка.

Далі мати поклала бляшане горнятко з яйцями на жар і пригріла його добре. Петрик побачив, що воскові узори почали топитися й спливати, таким чином почала появлятися писанка.

...Тієї ночі хлопчикові снилися тисячі прегарних писанок. Спочатку він виготовив писанку сам за маминою технологією. Виводив кожну рисочку, працював над кожною крапочкою. А далі розфарбовані яєчка наче самі почали з'являтися одне за другим. І кожне наступне – краще попереднього.

У розглянутих прикладах творча частина не є окремою, а вводиться в уже даний текст, тому при її написанні потрібно врахувати мовностилістичне оформлення, яке повинно відповідати стилю початкового тексту. Досліджуваний нами текст художнього стилю, а отже і вставки повинні бути написані в художньому стилі із чіткою, логічною побудовою.

Тепер проаналізуємо, які засоби зв'язку, що забезпечують єдність стилю, можна використати в новоутвореному тексті. Однією групою з них є змістові. В даному випадку використано єдність сюжету (зв'язок минулого з майбутнім): спочатку вчителька розповідала

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

на уроці про міфологію народів, символічні малюнки на писанках, що стає передумовою наближення Великодня (*Ще зовсім недавно вчителька розповідала дітям на уроці про писанкарство і про те, що у міфології народів світу саме з яйця виникла нібито могутня творча сила, рід людський. Здавна українці вірили у те, що писанка має магічну силу. Тому її дарували на Великдень хлопцям як символ краси, а дівчатам – як ознаку любові. Символічних малюнків в українській писанці дуже багато. Кожен візерунок має своє глибоке і магічне значення.*

І от наближався Великдень).

Вставлена вступна частина поєднується тематично з усім текстом за допомогою слів: *Великдень, писанка, писанкарство*, що належать до однієї тематичної групи. У розглянутій вставці речення поєднані дистантним зв'язком, що дає можливість прив'язати тематично вставлену частину до вихідного тексту.

Засоби зв'язку другої групи – лексичні (власна і загальна, займенникова заміна іменників). Її використання можна побачити на двох прикладах із тексту. Продемонструємо їх: 1) *Петрусь знав, що ввечері мати робитиме писанки, тому одразу після уроків поспішив додому. Його дитяче обличчя світилося радістю. Маленькі очі палали цікавістю.*; 2) *Тієї ночі хлопчиківі снилися тисячі прегарних писанок. Спочатку він виготовив писанку сам за маминою технологією.* Обидва ці приклади демонструють, як завдяки займенниковій заміні іменників до вихідного тексту приєднується опис хлопчика і розповідь про сон. Перехід від однієї частини до іншої відбувається плавно, невимушено, вставлені частини не є окремими і відірваними.

Засоби зв'язку третьої групи – граматичні: використання сполучників, що дало змогу приєднати доповнену частину до вихідної (*Кожен візерунок має своє глибоке і магічне значення. І от наближався Великдень*).

Що ж стосується опису матері, то семикласники подали його зразу ж після опису хлопчика, що дало змогу перейти до розповіді про виготовлення писанки.

Розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку зростання їх складності, сприяє кращому формуванню умінь відтворювати і створювати тексти різних типів і стилів мовлення в роботі над переказами із введенням додаткових мікротем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Т. К. Як навчати школярів мовленнєвої діяльності (5–9 класи) / Т. К. Донченко. – К., 1998. – 301 с.
2. Методика навчання рідної мови в середніх початкових закладах / За ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2000. – 302 с.
3. Перекази з української мови 5–6 клас. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 96 с.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5–12 класи. – К: Ірпінь, 2005. – 176 с.
5. Рідна мова. Підручник для 5 класу / За ред. М. І. Пентилюк. – К., 2006. – 288 с.